

voorgenomen besluit tot sloop in 1954 van het landhuis Brievengat dat tot actie aanzette. Eigenaar Shell (CPIM) had bedenkingen en richtte zich tot de Dienst Openbare Werken, waar de directeur interesse had, maar geen geld. Dat werd gevonden bij de Nederlandse industrieel Bernard van Leer, die 75.000 gulden doneerde. Brievengat werd gered en zou dé uitgaansgelegenheid op Curaçao worden, en monumentenzorg werd opgericht. Het zijn architecten, enkele ambtenaren, wat politici en anderen die zich hebben ingezet voor de aankoop van vervallen panden, het verkrijgen van gelden, het restaureren en verhuren. Aanvankelijk ging het om in het oog springende gebouwen: herenhuisen op Scharloo, landhuizen, panden in Punda. Later richtte (en richt) men zich

bijvoorbeeld ook op Otrobanda, ensembles en gebouwen die een eenheid vormen met al gerestaureerde gebouwen. Het *kas di pal'i maishi* neemt hier een bijzondere plaats bij in. Waren er eerst tegen de 3000 exemplaren van deze slavenhuisjes, nu zijn er nog enkele. De binnenstad van Willemstad kent ondertussen 750 panden die op de monumentenlijst staan. Het goede voorbeeld wat de Stichting Monumentenzorg heeft gegeven, heeft goed doen volgen. De verzekerde waarde van de bezittingen ligt nu boven de tachtig miljoen *florin*. Hoewel nog steeds panden bedreigd worden, is het besef dat de kleurige huizen toeristisch waardevol zijn nu gemeengoed. En dus zeker het bezoeken waard.

Ger Jan Onrust

Mirakel van Amsterdam

In de nacht van 15 op 16 maart 1345 had een zieke man in een huis aan de Kalverstraat een priester laten komen voor de ontvangst van de laatste communie. Daarna had hij moeten overgeven en had het volk, dat was komen kijken, wat in die tijd usance was, het braaksel met de hostie volgens de kerkelijke voorschriften in het haardvuur gedeponeerd. Tot ieders verbazing werd het substituuat voor 'het lichaam van Christus' de volgende ochtend glanzend en gaaf in het nog brandende vuur aangetroffen. Naar aanleiding van dit 'mirakel' werd niet veel later op de heilige plaats een kapel gebouwd, de Kapel der Heilige Stede. Deze trok vrij spoedig van heinde en verre pelgrims, die biddend en prevelend eromheen liepen en/of zich aansloten bij een van de vele processies die spoedig werden gehouden.

Voordat het eucharistische wonder zich had voltrokken, was er in een aantal andere steden in ons land ook al eens een hostie gesignaleerd die de vlammen had doorstaan, of een witte miswijn die in de kleur van bloed was veranderd. Zo'n 'godelijk teken' had telkens voor een toestroom van gelovigen gezorgd. Dat legde de 'cultsteden' geen windeieren, want iedere pelgrim moest 'na het doen van zijn devotie' eten, drinken en slapen en kocht als er geld over was kerkelijke prullaria. Vandaar dat het mirakel voor onze hoofdstad bijna letterlijk als een geschenk uit de hemel kwam vallen. Ook de toestemming van de paus voor het verlenen van een aalmoes aan de 'kerkfabriek' had geschonken, had een stimulerend effect. Dat gold eveneens voor de berichten over nieuwe wonderen, zoals een kreupele, die zeventien jaar op krukken had gestrompeld en bij het zien van

ADVERTENTIE

GRATIS LESMODULE
'70 JAAR MARSHALLPLAN'

Besteed in 1 à 2 Geschiedenis lessen extra aandacht aan:

- De oorsprong, omvang en impact van het Marshallplan
- De rol van het Marshallplan in de context van de Koude Oorlog en de Europese eenwording

atlantische commissie

70 jaar Marshallplan
Oorsprong, omvang en impact van het naoorlogse herstelplan

Doelgroep:
bovenbouw VMBO +
midden- en bovenbouw
HAVO/VWO,
incl. online leerpaden

**Vraag exemplaren
aan via de website:**
**www.atlcom.nl/
onderwijs**

het *viaticum* in de kristallen monstans weer normaal was gaan lopen. Weliswaar bezat Amsterdam niet het monopolie – ook steden als 's-Hertogenbosch en Leiden waren religieuze trekpleisters –, dat nam niet weg dat de gelovigen twee eeuwen lang – een enkele periode door de pest of het oorlogsgeweld uitgezonderd – in groten getale bleven komen en gaan.

De *alteratie* in 1578 veroorzaakte een omwenteling. Het stadsbestuur en de Heilige Stede kwamen toen in protestantse handen. Weliswaar werd het katholieke geloof met zijn 'poppenkast' gedoogd en ontstond er zoiets als een 'omgangsoecumene'; het praktiseren echter mocht nog slechts thuis gebeuren of in schuilkerken. Daarvan bestonden er in 1652 in de hoofdstad maar liefst tweeënzestig. Ook was het stante pede gedaan met de 'wonderhostie' en de relieken die eraan herinnerden. Zij verdwenen of werden vernield. In een verslag staat vermeld 'dat de heiligschenners het zelfs waagden hun gevoeg te doen in de as die tot dan toe in de haard werd vereerd'.

Wat de nieuwe gezaghebbers niet konden voorkomen was dat veel Amsterdammers en pelgrims de voormalige kapel bleven bezoeken. En ook het ritueel van de omgang vond nog lange tijd plaats, wat niet wegnam dat de animo in de volgende eeuwen van repressie langzamerhand verminderde. De voettocht immers diende in alle stilte op blote voeten midden in de nacht of vroeg in de morgen te worden afgelegd. Uiteindelijk was het mirakel van Amsterdam en de vrome plichtplegingen eromheen tot het einde van de negentiende eeuw diep in het collectieve geheugen weggezakt. De Grondwet van Thorbecke in 1848 met de vrijheid van godsdienst had het tij eveneens niet kunnen keren. Als geruststelling aan het protestantse deel van de bevolking, dat nog steeds een ingeburgerde vrees voor een 'paapse' overheersing had, kwam er

vrijwel tegelijk een processie- en bedevaartverbod. Het duurde tot in 1881 dat de belangstelling voor het mirakel en de omgang een nieuwe impuls kreeg. Als proef had een viertal initiatiefnemers voor het eerst weer vanaf de Heilige Stede (in 1912 is de kapel gesloopt) het oude processietraject gelopen, dat onder meer over de Wallen leidde (in hun perceptie 'Dantes hel'), wat een reden gaf vrouwen lange tijd van deelname uit te sluiten. Mond-tot-mond-reclame en folders wakkerden vervolgens het enthousiasme aan. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog (waarschijnlijk door de oorlogsdreiging) viel er zelfs een hausse te bespeuren met een deelnemersaantal van bijna honderdduizend. En ook in onze tijd, met een dip in de jaren zestig, is de interesse gebleven, al zijn het er nu nog hooguit enige duizenden (onder wie niet alleen katholieke gelovigen!), die elk jaar in maart in de nachtelijke uren zwijgend en mediterend de wandeling door de binnenstad maken.

De auteurs Charles Caspers (gespecialiseerd in geschiedenis aan het Titus Brandsma Instituut) en Peter Jan Margry (onder meer hoogleraar Europese etnologie aan de Universiteit van Amsterdam) hebben met *Het Mirakel van Amsterdam* een boeiend historisch werk geschreven. 'De biografie van een betwiste devotie', zoals de ondertitel luidt, met een prachtige omslag en mooie foto's en illustraties, staat vol verhalen, anekdotes, uiteenzettingen, verklaringen, verbanden, feiten en wetenswaardigheden, die ook in een klaslokaal kunnen worden gememoreerd. De geschiedenis van het mirakel en wat het in onze hoofdstad op gang heeft gebracht is bovendien nauw verweven met de geschiedenis van de katholieke kerk in Nederland in het algemeen, de Reformatie, de constante strijd met de protestantse kerk, de verzuiling, de gemeenschappelijke belangen van beide religies, de schoolstrijd

Het Mirakel van Amsterdam.

Biografie van een betwiste devotie. *Charles Caspers en Peter Jan Margry* (Prometheus, Amsterdam 2017), 342 blz., € 29,99

eind negentiende eeuw, et cetera, et cetera.

Ook de ontstaansgeschiedenis van onze hoofdstad, haar Gouden Eeuw en de verdere groei en ontwikkeling krijgen uitgebreid aandacht. Zo leggen Caspers en Margry een link met de provobeweging uit de jaren zestig en haar happenings rond Het Lieverdje op het Spui, die zo menen zij, evenals de vele stille tochten tegenwoordig, op het mirakel en de stille omgang zijn terug te voeren. Voor docenten geschiedenis en historisch belangstellenden bevat het werk een schat aan informatie.

Gert Moleman

